

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ
مَنْ مَعَهُ
وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ
مَنْ مَعَهُ

٤١٢٥٩

دانشگاه قم

دانشکده علوم انسانی

کتابخانه مرکزی
موسسه تخصصی
۱۳۸۱ / ۵ / ۲۱

۱۳۸۱ / ۵ / ۲۱

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق
اسلامی

موضوع:

بررسی تفصیلی آیه سرقت در انظار فقهای
امامیه

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبد الله امیدی فرد

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین سید علی اصغر موسوی رکنی

نگارش:

علی اکبر حبیبیان میبدی

دیماه ۱۳۸۰

۴۱۶۵۹

تقدیم

تقدیم به روح بلند پروردگلام و بالذکر در حشر
فرز ملائکه شکر خدای شود به ما در سوره صبور و عجم
بغایتها کعب (میریم) علیه بارش اندوه
همسر مهر بنزد و فایلام و با یکدیگر و هم سنگ
خویش همواره ملاد شتت ارزو ما هر دو نام با یک

تقدیر و تشکر:

حمد و ستایش حق جلّ و علا آفریدگار جهان و فرشتگان و جهانیان، که مرا توفیق عنایت نمود تا پیرامون آیه‌ای از آیات نورانی قرآن و موضوعی از موضوعات روشنگر کامل‌ترین ادیان در خور توان خود تحقیقی نمایم و سلام و تحیت نثار روان پاک و مطهر پیامبر خاتم‌صلوات الله علیه و عترت طیبه او که از شجره نبوت و معدن فضیلت رسول گرامی اسلام و مفسرین کلام خدا و بیان‌کننده حدود احکام الهی برای خلقند.

تقدیر و تشکر فراوان از اساتید بزرگواری که در راه تعلیم و تربیت دانش‌آموختگان خود از جان مایه می‌گذارند و تشنگان علم و معرفت را از دریای معرفت و علم خویش می‌چشانند؛ اساتید بزرگواری چون جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبدالله امیدی فرد، استاد راهنمای بنده که علاوه بر در اختیار قرار دادن منابع مفید جهت تکمیل پایان‌نامه، با راهنمایی‌های سودمند خود، این حقیر را یاری نموده، در تمام مراحل، یار و مددکار بنده بودند و نیز استاد بزرگوارم، جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر سید علی اصغر موسوی رکنی، استاد مشاور، که قطعاً راهنمایی‌ها و مشورتهای سودمند آن بزرگواران در تنظیم این پایان‌نامه بسیار مؤثر بود و در پایان از مساعدت و کمک همسر مهربانم که در تهیه این پایان‌نامه از هیچ کمکی دریغ نکردند تشکر می‌نمایم. امید آنکه خداوند متعال همواره یار و مددکار همه عزیزانی باشد که در تهیه این رساله مرا کمک نموده‌اند و آنها را در همه کارها موفق نماید.

چکیده

همواره در اذهان افراد جامعه سؤالاتی در ارتباط با احکام جزائی اسلام مطرح است که پاسخ آنها را بر همه اندیشمندان و دلسوزان اسلام فرض و لازم است. بد عنوان نمونه سؤالات بسیاری در رابطه با حکم ارتداد در اسلام وجود دارد که حتی در بین افراد تحصیل کرده نیز بدون پاسخ باقی مانده و یا حکم مزناهی محصنه که سنگسار نمودن شخص زناکار در حضور مردم است و یا قطع دست سارق که با سرقت مبلغ ناچیزی باید آن تاوان سنگین را بپردازد و علاوه بر آن بی‌آبرویی آن شخص در جامعه که این نیز از قطع دست سنگین‌تر می‌باشد.

چرا اسلام چنین حکمی را برای سارق در نظر گرفته است؟ این اولین سؤالی است که با شنیدن حکم سارق برای انسان مطرح می‌شود و بدنبال آن سؤالات دیگری مانند: آیا چنین حکمی جز در اسلام در هیچ آئین دیگری وجود دارد؟ آیا اجرای چنین مجازاتی موجب ریشه‌کن‌شدن یا به حداقل رساندن سرقت می‌شود؟ و... لذا با انتخاب این موضوع سعی نمودم که در ابتدا به بحث مفصلی پیرامون آیه سرقت و دیدگاه‌های مختلفی که در ارتباط با این آیه از مفسرین شیعه و سنی مطرح شده است، پرداخته، پس از آن به بررسی تفصیلی انظار فقهای امامیه درباره شرایط و کیفیت اجرای حکم سارق و افرادی که از این حکم استثناء شده‌اند بپردازم. به نظر می‌رسد با مطالعه بخش اول و دوم این پایان‌نامه بسیاری از سؤالات پاسخ داده می‌شود ولی در عین حال در بخش سوم شبهات و سؤالاتی که در این زمینه وجود دارد طرح نمودم و با استفاده از احادیث و نظرات فقها به پاسخ‌گویی آنها پرداختم. امید آنکه حق مطلب را آنگونه که شایسته است ادا نموده باشم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	بخش اول: کلیات.....
۷	فصل اول: پیشینه تاریخی قانون سرقت.....
۷	۱- دوره قبل از قانون.....
۸	۲- دوره قانون.....
۸	الف) قوانین اولیه.....
۹	ب) قانون در یهود.....
۹	ج) قوانین و مقررات جزائی در ایران باستان.....
۱۱	د) مقررات جزائی در اسلام و قرآن.....
۱۳	فصل دوم: تعریف لغات و اصطلاحات.....
۱۳	الف) سرقت.....
۱۵	ب) حد.....
۱۵	ج) حرز.....
۱۷	د) مختلس.....
۱۸	ه) مستلب.....
۱۹	و) محارب.....
۲۲	فصل سوم: اجمال در آیه سرقت.....
۲۲	مجمل و مبین.....

۲۳	آیا در آیه سرفقت اجمال وجود دارد
۲۷	چرا «ایدیهما» به صیغه جمع آمده است
۲۹	فصل چهارم: تفسیر آیه
۲۹	الف) معنای تفسیر
۳۰	ب) فرق تفسیر و تأویل
۳۲	ج) انواع تفسیر
۴۰	فصل پنجم: بررسی تفصیلی آیه و انظار مفسرین
۴۰	مبحث اول: بررسی ادبی آیه
۴۰	الف) ترکیب آیه
۴۵	ب) شان نزول آیه سرفقت
۴۷	ج) دست سارق را قطع کنید
۴۹	د) بعد از دست راست پای چپ
۵۱	ه) قطع دست همراه با غرامت
۵۳	و) معنای ظلم و اصلاح در آیه
۵۴	ز) توبه و سقوط حد
۶۰	دو نکته الف) دلالت آیه بر نصب امام
۶۰	ب) اول سارق بعد سارقه
۶۲	مبحث دوم: دیدگاههای بعضی از مفسرین اهل سنت
۶۲	الف) شرایط سارق
۶۴	ب) کیفیت قطع
۶۶	ج) نصاب قطع

۷۰	بخش دوم: بررسی انظار فقهای امامیه
۷۱	فصل اول: بررسی شرایط اجرای حد سرقت
۷۱	الف) شرایط سارق
۷۲	ب) شرایط مال مسروق
۷۲	ج) شرایط اجرای حد سرقت
۷۳	مواردی که سرقت مستوجب حد نیست
۷۳	الف) سرقت کودک
۷۹	ب) سرقت مجنون
۸۱	ج) سرقت مالی که گمان می‌کند مال اوست
۸۳	د) سرقت از مال مشترک
۸۹	ه) سرقت از مکانی که قبلاً هتک شده
۹۱	و) سارقی که کالا را از حرز خارج ننماید
۹۴	ز) سرقت پدر از فرزند
۹۵	ح) سرقت آشکار
۹۶	ط) سرقت اشیاء کم ارزش
۱۰۵	ی) سرقت از غیر حرز
۱۱۰	ک) سرقت در سال قحطی
۱۱۲	ل) سرقت اموالی که محترم نیستند
۱۱۴	م) سرقت مضطر، مکره و جاهل
۱۱۹	فصل دوم: راههای ثبوت حد سرقت
۱۱۹	الف) بینة، اقرار، علم قاضی

ب) شرایط اقرار	۱۲۴
ج) یک بار اقرار نمودن	۱۲۶
د) بازگشت از اقرار	۱۲۷
فصل سوم: شرایط اجرای حد	
الف) شکایت صاحب مال از سارق	۱۳۰
ب) صاحب مال پیش از شکایت، سارق را نبخشیده باشد	۱۳۱
ج) صاحب مال پیش از شکایت، مال را به سارق نبخشیده باشد	۱۳۲
د) مال مسروق قبل از مرافعه نزد قاضی، به ملک سارق درنیامده باشد	۱۳۴
ه) سارق قبل از ثبوت جرم توبه نکرده باشد	۱۳۵
فصل چهارم: کیفیت اجرای حد سرقت	
تکرار سرقت	۱۵۰
سارقی که دست او معیوب است	۱۵۵
سارقی که یک دست ندارد	۱۵۸
سارقی که فاقد دست و پا است	۱۶۳
اگر دست چپ سارق به جای دست راست او قطع گردد	۱۶۶
بخش سوم: ملحقات، شبهات و سؤالات	
فصل اول: ملحقات	
الف) حکم مهمان و اجیر	۱۷۱
ب) سرقت مال وقف و اموال دولتی	۱۷۵
ج) شرکت در سرقت	۱۷۸

۱۸۱	د) معاونت در جرم سرقت
۱۸۲	ه) خرید اموال مسروقه
۱۸۴	فصل دوم: سوالات و شبهات
۱۸۴	الف) قطع با بی حسی
۱۸۵	ب) پیوند انگشتان قطع شده
۱۸۶	ج) حد سرقت و خشونت
۱۸۷	د) قطع دست و حفظ آبروی انسان
۱۸۹	ه) آیا اجرای حدود در زمان غیبت جایز است یا خیر
۱۹۳	و) تغییر حدود
۱۹۶	ز) تعطیلی حدود
۲۰۷	فصل سوم: خاتمه و نتیجه گیری
۲۰۷	الف) راههای پیشگیری از جرم و جنایت
۲۰۸	ب) بررسی علل دزدی
۲۱۱	ج) استفتائات
۲۱۲	۱) نظرات مراجع معاصر
۲۱۳	۲) بررسی نظرات مراجع معاصر
۲۱۷	۳) ضmann
۲۲۲	نتیجه گیری
۲۲۶	منابع و مأخذ

مقدمه

«حدود الهی عبارت است از عقوبت و مجازاتی که کمیت آن از طرف شارع معین و مشخص شده است و در مقابل آن تعزیر است که غالباً کمیت آن از طرف شارع مشخص نشده است. اگر چه در بعضی از جاها روایاتی برای بعضی از تعزیرات آمده است ولی اصل در تعزیرات عدم التقدير از طرف شارع می باشد»^۱.

الف) اهمیت بحث: عبادت خداوند، کسب و کار، تشکیل خانواده و تمامی امور دنیوی و اخروی برای انسانها هنگامی میسر است که در جامعه‌ای زندگی کنند که مسؤولین آن جامعه بتوانند صلح و آرامش و ثبات را در جامعه حاکم نمایند. یکی از مشکلاتی که همواره در تمامی جوامع موجب آشفتگی خاطر افراد جامعه به حساب می آید، مسئله سرقت و نحوه مقابله و مجازات سارق می باشد که از زمان تشکیل ابتدائی‌ترین جامعه قوانینی نیز در این ارتباط وجود داشته است. دین مبین اسلام که کاملترین ادیان و آخرین آنهاست، در این مورد قوانین و مقرراتی توسط قرآن و مفسرین حقیقی آن یعنی پیامبر و ائمه معصومین- صلوات الله علیهم اجمعین - وضع نموده و مدعی است که با اجرای این قوانین و مقررات جامعه به ثبات و آرامش می رسد. از آنجایی که سؤالات و شبهات بسیاری در ارتباط با این موضوع وجود دارد و از طرف دیگر کتاب

۱. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۴۱، ص ۲۵۴.

مستقلی را نیافتیم که در آن، موضوعات سرقت را نظیر شرایط سارق و کیفیت اجرای حد سرقت و راههای ثبوت سرقت و نیز سؤالات بسیاری که در این رابطه وجود دارد را مورد بحث و بررسی قرار داده باشد، برآن شدم که با انتخاب این موضوع و بررسی تفصیلی آن به پاسخگویی به این سؤالات و رد شبهات بپردازم.

(ب) پیشینه بحث:

اگر چه بحث سرقت و قوانین متعددی که برای آن وضع شده است با اولین دوره قوانین شکل گرفته است و ما شاهد قوانین و مقرراتی برای مجازات سارق در تمامی جوامع و تمامی ادیان می‌باشیم ولی وضع قانون برای جلوگیری از سرقت و نحوه مجازات سارق در اسلام با نزول آیه سرقت شکل گرفت و در کتب فقهی تحت عنوان «کتاب حدود» قوانین و مقررات و نحوه مجازات سارق مورد بحث قرار گرفته است.

اولین کتابی که در فقه در این زمینه به بحث پرداخته کتابی به نام «فقه الرضا» منسوب به حضرت امام رضا علیه السلام می باشد و بعد از آن کتاب «المقنع فی الفقه» و کتاب «الهدایة بالخیر» تألیف شیخ صدوق (متوفی ۳۸۱ هـ) است و بعد از آن کتاب «المقنعة فی الاصول و الفروع» که شیخ مفید (متوفی ۴۱۳ هـ) آن را تألیف نموده‌اند و بعد از آن کتاب «الانتصار» و کتاب «الکافی فی الفقه» و کتابهای دیگری که توسط فقهای امامیه تألیف گردیده و در تمامی آنها کتابی تحت عنوان کتاب حدود و بخشی از آن تحت عنوان حد سرقت وجود دارد که بد

شرایط و کیفیت و مسائل مختلف مربوط به این موضوع وجود دارد بعضاً فقط به صورت بیان حکم و در بعضی کتب دیگر بیان حکم همراه با استدلال آمده است و همچنین در کتابهایی به زبان فارسی مانند کتاب «حقوق جزای اختصاصی» نگارش دکتر ایرج گلدوزیان و نیز کتاب «حقوق جزای اختصاصی» نوشته دکتر محمد جعفر حبیب زاده و نیز کتاب «جرائم علیه اموال و مالکیت» به قلم دکتر حسین میر محمدصادقی و همچنین کتاب «آئین دادرسی کیفری» دکتر محمود آخوندی و کتابهای دیگری تحت عناوین مختلف، بخشی را تحت عنوان سرقت و مجازات سارق مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. ولی از آنجایی که کتاب مستقلی تحت این عنوان برای بررسی تفصیلی موضوع و پاسخ‌گویی به شبهات و سؤالاتی که در این موضوع مطرح است وجود نداشت یا من نیافتم و از سوئی کتب مذکور محتوی همهٔ مباحث مورد نظر نبود، بنده را بر آن داشت که با کمک اساتید بزرگوار راهنما و مشاور به این موضوع پردازم و آن را به طور مستقل مورد بررسی قرار دهم.

ج) روش تحقیق:

روش تحقیق، در این مسئله روشن کتابخانه‌ای است و بدیهی است که روش کتابخانه‌ای برای موضوع «بررسی تفصیلی آیه سرقت و انظار فقهای امامیه» که موضوع پایان‌نامه اینجانب می باشد، مناسب‌ترین روش است. لذا من از همین روش استفاده کردم.

(د) محدودیتها:

از آنجا که علاوه بر ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد به شغل شریف دبیری نیز مشغول می‌باشم، به ناچار اکثر کار را در شهرستان میبند که محل زندگی و کارم می‌باشد انجام دادم و بدیهی است که کمبود کتابهای تفسیری و فقهی در آن منطقه، بزرگترین محدودیت برای انجام دادن موضوعی است که روش آن نیز کتابخانه‌ای می‌باشد. هر چند کمک اساتید بزرگوار برای تحقیق تا حدودی این کمبود را جبران نموده است. لذا از بزرگوارانی که در این زمینه مرا از کمک‌های خود بهره‌مند نموده‌اند صمیمانه تشکر می‌نمایم.

بخش اول: کلیات